

EIBEN, O. G. — BARABÁS, A. — PANTÓ, E.: *The Hungarian National Growth Study. I. Reference data on the biological developmental status and physical fitness of 3—18 year-old Hungarian youth in the 1980s.* (Humanbiologia Budapestinensis 21. kötet. Budapest, 1991. 121 oldal, 53 táblázattal és 51 ábrával, HU ISSN 0134—0034)

Az ELTE Embertani tanszékének 1974 óta megjelenő periodikájában eddig is számos értékes tanulmány jelent meg. A kiadványhoz csatlakozik a supplement sorozat, amelyben többek között a 19 magyar megye tanulói fejlődésének testfejlődési adatai találhatóak.

Ez utóbbi összegezését és egyben a magyarországi országos standard értékeket tartalmazza a Humanbiologia Budapestinensis 21. kötete.

Az adatgyűjtés az 1980. évi népszámlálás adatait alapul véve 1,5%-os reprezentatív mintavételt foglalt magában. Ilyen módon a 3—18 éves korosztályra vonatkozóan 20 149 fiú és 18 886 leány vizsgálatára terjedt ki az adatfelvételezés.

A vizsgálati program 18 szomatometriai jellegre, valamint a fizikai állapot megállapításához szükséges 7 motorikus tesztre irányult. A méréseket a nemzetközileg elfogadott mérőeszközökkel és technikával 5 személy végezte. Az alapadatokat BMDP statisztikai software és SPSS—X statisztikai eljárással értékelték.

Az egyes változókat éves, illetve féléves korcsoportok szerint mindkét nemre vonatkozóan táblázatokban ismerteti a kötet, melyekben a szerzők 6 statisztikai paramétert adnak meg. Féléves korcsoport szerint ismertetik a percentilis értékeket is. Ezekhez a táblázatokhoz csatlakoznak jellegként a percentilis görbék.

Mind a táblázatok, mind a görbék rendkívül informatívak, és az áttekintést megkönnyíti az is, hogy a táblázatok és görbék a fiúk esetében kék, a leányokra vonatkozóan rózsaszínnel vannak megkülönböztetve. A kötet végén közel 4 oldal irodalomjegyzék található.

Magyarországon ez az első olyan országos érvényű növekedési standard sorozat, amely a gyermekek növekedésével foglalkozó szakemberek — elsősorban gyermekorvosok — számára az általuk használt percentilis értékek formájában adja meg az említett korcsoportok esetében, mindkét nemre vonatkozóan a testfejlődési értékeket.

Ez a publikáció valójában hézagpótló, hiszen a gyakorló orvosok csaknem a mai napig külföldi normaértékeket vettek alapul a gyermekek testi fejlettségének megítélésénél. Nem kíván külön indoklást az, hogy ezeknek a használata miért nem megfelelő a magyar gyermekek esetében.

A hazai tudományos szervezés és együttműködés egyik nem kívánatos példája is összefügg ezzel a vizsgálattal. Ugyanazokban az években, amikor a szerzők adataikat gyűjtötték, egy másik hasonló jellegű, mintaelemzés számát tekintve nagyobb, bár nem az egész országra kiterjedő és elsősorban a leányok serdülését befolyásoló tényezők megállapítását célzó adatgyűjtést végzett a JATE Embertani tanszéke is. A szerzők is utalnak arra, hogy az általuk megkérdezett 12 719 (9—18,5 éves) leány adata alapján a menarche mediánja 12,79 év, amely teljesen megegyezik a szegedi vizsgálat eredményeivel. Ilyen módon nem csak a testfejlettségre, hanem a leányok serdülési idejére vonatkozóan is új és megbízható adatokkal rendelkezünk.

A rendkívül szép kiállítású értékes kötet a magyar testnövekedési vizsgálatok egyik reprezentatív publikációja, amelyet minden bizonnyal sokáig használhatnak a szakemberek. Talán nem ártott volna, ha a szép számú felsorolt publikáció között a leányok serdülése szempontjából ugyancsak reprezentatív felmérési adatokat ismertető másik kutatás eredményeivel foglalkozó számos publikáció közül a szerzők legalább egyet megemlítenek volna.

Dr. Farkas Gyula

EIBEN, O. G. — FARKAS, M. — KÖRMENDY, I. — PAKSY, A. — VARGÁNÉ TEGHZE-GERBER, ZS. — VARGHA, P.: *A budapesti longitudinális növekedésvizsgálat 1970—1988.* (Humanbiol. Budapest. 23. Budapest, 1992. 208 old. HU—ISSN 0134—0034)

Már nem számít meglepetésnek az, hogy megjelent a Humanbiologia Budapestinensis újabb, 23. kötete, és az sem, hogy az nem csupán esztétikus, de a 208 oldal nagyon tartalmas is.

A hat társszerző által összeállított kötet egy 18 évig tartó, Magyarországon egyedülállóan tekinthető kutatás eredményeit ismerteti Budapesti Longitudinális Növekedésvizsgálat (BLN) megjelöléssel. Ennek keretében 1969. október 15. és 1970. október 15. között született budapesti csecsemők antropológiai, morbiditási, szociodemográfiai vizsgálatát kezdték el a szerzők, és folytatták azt a gyermek 18 éves koráig.

Mint ahogyan az előszót író Ágfalvi Rózsa gyermekgyógyász főorvos írja, ez a kötet számos olyan adatot tartalmaz, amely a jövőben tudományos forrásként szolgálhat.

A kötet négy nagy fejezetre tagolódik.

Az első 12 oldalon (szerzője Vargáné Teghze-Gerber Zsuzsanna) a vizsgálati anyagot, a kutatás módszereit tárgyalja. A vizsgált testméretek száma 7 és 18 között van. Az 1970-ben 18 670 csecsemővel indított vizsgálati mintából randomizálással (minden negyedik gyermek véletlenszerű kiválasztásával) alakították ki azt a 4037 gyermekből álló longitudinális mintát, amelyet évenként újra és újra vizsgáltak. A vizsgálat sorozat befejezéséig 57,1%-os lemorzsolódás volt, és végül a 18 éveseknél összesen 1731 leánynál és ifjúnál tudták befejezni a mérés sorozatot.

A méréseket betanított védőnők a nemzetközileg elfogadott (Martin—Saller-féle) technikával végezték.

A második fejezetben (116 oldal, szerzője Eiben Ottó) részletesebben megismerhetjük a tanulmányozott antropológiai jellegeket. Ennek száma a kutatás kezdetén 7, az utolsó 8 évben 18 volt. A vizsgált csecsemőket, illetve gyermekeket az első 3 életévben 3 hónapos, attól kezdve fél éves korcsoportokba sorolták. Részletesen tanulmányozták a fiúk és leányok másodlagos nemi jellegeit is. Ugyanebben a fejezetben testméretenként, valamint indexenként tájékoztatást kapunk az eredményekről. Ezt követi a kapott eredmények összehasonlítása a megelőző 40 év, valamint az 1980-as évekből származó országos referencia értékekkel. Ennek alapján megállapították, hogy a budapesti gyermekeknél az érés korábban következett be, a testmagasság átlagai az országos standardok közelében vannak, a fiatalok testsúlya nagyobb, mint az várható lenne. A serdülőkori növekedési lökés 2,5 évvel korábban zajlik le. A szöveges értékeléshez részletes és nagy számú táblázat és grafikon tartozik.

Egy fejezetrészlet a testmagasság növekedési sebességének percentilis értékeit adja közre (szerző: Vargha Péter), egy másik pedig a gyermekek és szülei testmagasságának összefüggéseit tárgyalja, ami magyar viszonylatban újszerű (szerző: Paksy András). A vizsgált 588 fiú és szülei testmagassága között 0,46–0,55, a 665 leány és szülei testmagassága között 0,44–0,55 a korrelációs koefficiens.

A 19 oldal terjedelmű harmadik fejezetből (szerzője Kömended István) a szociodemográfiai tényezők és a fiatalok életmódja, társadalmi teljesítménye közötti összefüggést ismerheti meg az olvasó.

A szülőket foglalkozásuk szerint 5 csoportba osztották. Az azonban nem teljesen világos, hogy a besorolás milyen elvek szerint történt. Ezt az 5 csoportot az egy főre jutó havi jövedelem alapján újabb 3 kategóriára osztották. Vizsgálták a család létszámát, a lakáskörülményeket, a fiatalok napi időbeosztását, az egészségre káros szokásaikat, családalapításra való felkészülésüket, szexuális magatartásukat. Megállapították, hogy a 18 év alatt a családi környezet jelentősen javult, nőtt a szülők iskolázottsága, jobbak lettek lakáskörülményeik. Sajnálato módon növekedett az elvált, özvegy vagy egyedül álló anyák aránya. A fiatalok többsége nem sportol, de dohányzik, alkoholt fogyaszt. Sok a fiatal leányoknál a terhességmegszakítás.

A 35 oldal terjedelmű negyedik fejezetben (szerzője Farkas Márta) az egészségi állapotról és morbiditási viszonyokról tájékozódhatunk. Az értékelést a születési súly, illetve életkorcsoportok szerint ismerteti a szerző és számos táblázatban levő adattal támasztja alá megállapításait. Ezekből kiemeljük azt, hogy a súlyosabb anomáliák feltűnő gyakran fordultak elő az anya rendellenes terhességénél, kis testtömeggel született csecsemőkénél és a rossz szociális helyzetű családok gyermekeinél.

A kötetet 3 oldal irodalomjegyzék és 10 oldal idegennyelvű összefoglalás, illetve tartalomjegyzék zárja.

A kutatásról, az eredmények bemutatásáról, az egész kötetről csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk. Valóban nagyon értékes, interdiszciplináris, korszerű és magyar viszonylatban mintának tekinthető, hűzágpótló munkáról van szó.

Legyen szabad talán egyetlen megjegyzést tenni. Kár, hogy Kömended István a 3.8. fejezetben a fiatalok szexuális magatartásának tárgyalásánál a szexuális élettel kapcsolatban tapasztalatait nem hasonlította össze a Németh Endre — Galambos Gábor szerzőpár által 1984-ben megjelentetett (Árzt. Jugendk. 75. kötet 1984 és Acta Biol. Szeged. 31. kötet 1985) közleményekkel. Ezekben 7116 Csongárd megyei 14—18 éves tanuló szexuális életére vonatkozó rendkívül részletes információt kaphatott volna. Ezért hívjuk fel az említett cikkekre azoknak a figyelmét, akik az ilyen kérdések iránt érdeklődnek.

Dr. Farkas L. Gyula

FAULHABER, Johanna: *Crecimiento: Somatometria de la adolescencia* (Universidad Nacional Autonoma de México, Mexico, 1989, 331 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 968—36—1101—X).

A szerző, a mexikói antropológia régóta köztiszteletben álló, nemzetközileg elismert auxológusa, 1976-ban publikálta első nagy longitudinális növekedésvizsgálatát. Most újabb könyvvel jelentkezett, amelyben az 1977 és 1980 között végzett semilongitudinális növekedésvizsgálatáról számol be. A minta 143 fiút és 132 leányt foglalt magába. A gyermekek életkora a vizsgálat indításakor 10—11 éves volt, és 15,5 éves korukig követték növekedésüket.

Az igen részletes vizsgálati szempontok között szerepelt a szülők származási helye, társadalmi—szociális helyzete, iskolai végzettsége, a család szerkezete, a vizsgált gyermek helye a testvérsorban stb. Az antropometriai program igen részletes volt: 30 testméretet és indexet és 7 fej- és arcméretet ölelt fel.

A szerző a vizsgálat eredményeit nagyon részletesen dokumentálja: valamennyi testméret és index középértékeit növekedési görbék formájában is bemutatja, és táblázatokban is közli a szokásos matematikai—statistikai paramétereket, ideértve a növekedési sebességet is, mégpedig felévenkénti bontásban. A táblázatos dokumentáció egyébként a könyv terjedelmének éppen kéthamaradát teszi ki.

Vizsgálati eredményei alapján a szerző kimutatja, hogy a mexikói gyermekek általában alacsonyabbak, mint az északamerikai "norma". Ez a negatív különbség 12 éves kor előtt mindkét nemnél 3—4 cm, 15,5 éves korban pedig a fiúknál 6 cm, a leányoknál 7 cm.

A szépkiallítású könyv joggal tarthat számot az európai humánbiológusok érdeklődésére.

Dr Eiben Ottó

PEÑA REYES, María Eugenia: *Crecimiento y respuesta morfofuncional al ejercicio* (Serie Antropolgía Física, Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico, D. F. 1991. 119 oldal 37 táblázattal és 13 ábrával. ISBN—968—6487—95—6. Ára: 30.00 N. P.)

A jelentős hagyományokkal rendelkező mexikói antropológia az utóbbi két évtizedben új színekkel gazdagodott: a táplálkozással, illetőleg a testneveléssel és sporttal összefüggő aspektusok vizsgálatával. Ez a könyv az utóbbi témát vizsgálja.

A szerző — tehetséges, fiatal antropológusnő — a bevezető fejezetekben felvázolja a növekedés folyamatát, a növekedési sebességben, az érésben megnyilvánuló nemi különbözőségeket, valamint a fizikai aktivitásnak a növekedésre gyakorolt hatását. Egy sportéletteni fejezetben részletezi a testgyakorlásnak és a cardiovascularis és a légző szervrendszer fejlődésének a kapcsolatát.

Ezután bemutatja saját vizsgálatát: 9—12 éves fiúk és lányok növekedését vizsgálta, akiknek egyik csoportja (n = 144) heti 6—10 óra úszóedzésen vett részt, míg a kontroll csoport (n = 252) nem sportolt. A gyermekeket egy éven át kísérte figyelemmel, négy havonként vizsgálta őket. A vizsgálat fiziológiai és antropometriai jellegekre terjedt ki: pulzusszám, légzésszám, systolés vényomás, vitális kapacitás, testhőmérséklet, illetve testmagasság, ülőmagasság, vállszélesség, cristaszélesség, felkarkerület, alszárkerület, bőr/zsírredővastagság a tricepsen és az alszáron, testsúly, továbbá néhány index, és a leányoknál a menarchekor.

Az úszó gyermekek növekedése, érése nagyobb intenzitással zajlott, mint a kontroll csoporté. A méretbeli különbségek az izomrendszert jellemző kerületi méretekben és a bőr/zsírredő méretekben voltak kifejezettek, különösen a fiúknál. A mellkaskerület és a vitális kapacitás az úszó fiúknál és leányoknál jól fejlett; a struktúra és a funkció összefüggése igen jól látszik, bár ez az összefüggés a kontroll csoportnál is észlelhető. A lineáris testfelépítésű leányoknál retardált érést észlelt a szerző.

Dr. Eiben Ottó

PEÑA REYES, Maria Eugenia: *Aplicacion del metodo Fels para evaluar la maduracion del esqueleto en un grupo de niños de Oaxaca* (Serie Antropología Física, Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico, D. F. 1992. 69 oldal, 27 táblázattal és 11 ábrával, ISBN 968—29—4516—X)

A szerző a mexikói Oaxaca-i gyermekek csontéletkorát vizsgálta. A monográfia első fejezeteiben a skeletális érés, a csontételek jelentőségével foglalkozik, bemutatja a Greulich — Pyle (1950, 1959), a Tanner — Whitehouse (TW1: 1962, TW2: 1975), és a Roche — Wainer — Thissen (RWT 1975, 1986) módszert, ezek standardizálási és értékelési problémáit. Áttekinti a skeletális életkor vizsgálatára végzett legfontosabb nemzetközi, illetve latin-amerikai és speciálisan a mexikói tanulmányokat.

A szerző által tanulmányozott oaxacai mintát a Fels Research Institute-ban már korábban egyszer feldolgozták (Malina et al. 1976) az úgynevezett "Fels", vagyis a Roche et al. (1975, 1986) módszerrel. Most a szerző 6—13 éves gyermekek, 181 fiú és 170 leány kéz és csukló röntgen-felvételeit értékelte a TW2 módszerrel. Az így kapott skeletális életkorok $-0,59$ és $+0,17$ év közötti különbségeket mutattak a kronológiai életkorhoz képest a fiúknál, illetőleg $-0,45$ és $+0,10$ évet a leányoknál. A korábbi, Fels módszerrel végzett kiértékelésnél ezek az értékek $-0,39$ és $-1,62$, illetve $-0,62$ és $-1,24$ év között váltakoztak. A skeletális és a kronológiai életkor között mutakozó különbségek mindkét módszerrel végzett értékelés esetében szignifikánsnak bizonyultak. Az oaxacai gyermekek kedvezőtlen táplálkozási és egészségügyi viszonyok között éltek, testmagasságbeli és testtömegbeli növekedésüket és csontérésüket is retardáltak találta a szerző.

Dr. Eiben Ottó

LHOTSKÁ, L. — BLÁHA, P. — VIGNEROVÁ, J. — ROTH, Z. — PROKOPEC, M.: *V. Celostátní Antropologický Výzkum Děti a Mládeže 1991* (Ceské Země) *Antropometrické charakteristiky* [Vth Nation-wide Anthropological Survey of Children and Adolescents 1991 (Czech Republic) Anthropometric characteristics] (Státní zdravotní ústav — National Institute of Public Health, Praha, 1993. 187 oldal, táblázatokkal, ábrákkal)

A csehszlovák antropológia nemzetközileg is számontartott eredményei között fontosak azok a tömeges adatgyűjtések, amelyek tízévenként (1951 óta) újabb és újabb normaértékeket produkálnak a népesség legfontosabb testméreteire. Ez alkalommal a szerzők csehországban szervezték meg az adatgyűjtést, és könyvükben cseh és angol nyelven adják közre eredményeiket.

Az adatgyűjtést gondos mintaválasztás előzte meg, végül 90 910, 0—18 éves fiú és leány adatait gyűjtötték össze. Az antropológiai program magában foglalta a testtömeget, a testhosszúságot/testmagasságot, a fej, a felkar, a mellkas, a has és a torpor kerületét, továbbá három indexet is számítottak. A mérésekhez részletes technikai leírás adtak, hogy a méréseket végző egészségügyi dolgozók, illetőleg pedagógusok az ország különböző városaiban és falvaiban gond nélkül dolgozhassanak. Az adatok feldolgozását a WHO által ajánlott életkori csoportosításban dolgozták fel: egy éves korig hónapos, 2 éves korig negyedéves, 4 éves korig féléves, majd ettől kezdve egyéves korcsoportokkal dolgoztak (így pl. a 10,00—10,99 évesek tartoztak a 10 éves korcsoportba).

Az eredményeket egy-egy testméretre vonatkozóan összesítő táblázatokban az összes korcsoportra vonatkozóan, illetve életkori csoportok szerint a vizsgált testméretek adatait összefoglaló táblázatokban adják közre. Az előbbieken megtalálhatók az előző, 1981. évi adatgyűjtés adatai is, hasznos összehasonlításul. Néhány táblázatban közlik a szerzők az antropológiában általánosan alkalmazott életkori csoportosításban (betöltött év ± 6 hónap) is adataikat, és ezzel Fetter professzor emlékének is adóznak (az első ilyen adatgyűjtéseket ő szervezte és vezette).

Végül az eredményeket grafikusán ábrázolva is bemutatják, és pedig 0—3, illetve 3—18 éves bontásban. A könyv végén négy ábra mutatja be a fejkörület, a testmagasság és a testmagasságra számított testtömeg percentilis görbét.

Dr Eiben Ottó

CLAESSENS, A. L. — LEFEVRE, J. — VANDEN EYNDE, B. (Eds): *Word-wide Variation in Physical Fitness* (Katholieke Unijversiteit Leuven, Institute of Physical Education kiadása, Leuven, 1993. 221 oldal táblázatokkal, ábrákkal. Ára: US \$ 20.00)

Ebben a tanulmánykötetben az International Council for Physical Activity and Fitness Research 1992-ben Leuven-ben tartott szimpoziумának anyagát adják közre a szerkesztők. A Proceedings Volume címét adó fő témát több szekciónban tárgyalták meg: A fizikai erőnlét távlati perspektívái; Eurofit: motoros erőnlét perspektívái nemzetről nemzetre; Fizikai erőnlét a fejlődő országokban. A kötet 31 tanulmányt tartalmaz, terjedelmük eléggé különböző (4—15 oldal); 12 előadásnak pedig csupán az Abstract-je jelent meg.

A kötet címe félrevezető, legalábbis azok számára, akik a nemzetközi humánbiológiai irodalomból ismerik Eveleth — Tanner: *Worldwide Variation in Human Growth* című könyvét. Az olvasónak az az érzése, hogy a jelen kötet címe többet ígér, mint ami a kötetben megtalálható. Eveleth — Tanner alapvető könyve ugyanis az IBP keretében szerte a világon végzett nagyvolumenű növekedésvizsgálatok szisztematikus összegezése. A jelen kötet nem ilyen. Tény azonban, hogy a szerzők a világ öt földrészének 19 országából érkeztek, és saját hazájukban végzett kutatásaikról számolnak be. A kép tehát eléggé színes így is.

A kötetből egyértelműen kitűnik a világ különböző régióiban élő szakembereknek az a törekvése, hogy a népesség, azon belül is az ifjúság fizikai erőnlétének fejlesztését, az egészséges életmódot, illetőleg az élet minőségének javítását, továbbá esetenként a sportbeli teljesítmények javítását is szolgálják kutatásaikkal.

Dr. Eiben Ottó

GYENIS, GY.: *Kezünk titkai.* (Metrum Kiadó, Budapest, 1993. 116 oldal, számos szövegek közti ábrával. ISBN 963—10—9773—0). Ára: 148,— Ft)

A szerző, aki a bőrlérendszer tanulmányozásának kiváló szakértője, könyvében mindenki számára érthető módon és olvashatóan ismerteti meg a kézjólástól a bőrlérendszer és az egyes betegségek közötti összefüggéseket azokat az információkat, melyek a nem szakember számára is pontos és jó tájékoztatást adnak a dermatoglifia és a daktiloszkópia ismereteiről. A könyv nagy érdeme, hogy az egyes problémákat rövid fejezetekben, olvashatóan ismerteti meg az olvasóval.

A szerző célkitűzését és az olvasó számára könyvének megértésével kapcsolatos gyakorlati kérdéseket az előszóban vázolja. A könyv három fejezetre oszlik.

Az első rész a kiromantia (a kézjólás) "tudományával" foglalkozik. Itt a probléma történeti áttekintésétől egészen a számítógépes jóslásig terjedő ismeretanyagot tárgyalja.

A második rész, a daktiloszkópia, ugyancsak történeti áttekintéssel kezdődik. Számos példát hoz fel arra, hogy a bűnözők leleplezéséig milyen utakon jutott el ez a tudományág.

A harmadik rész a dermatoglifia, a bőrlérendszer tudományának történeti kialakulásával, evolúciójával, öröklődésével, a mintázatok variációival ismerteti meg az olvasót. Ebben a fejezetben konkrét utalást találunk arra, hogy az embertan tudománya miként tudja hasznosítani a dermatoglifiai ismereteket, sőt a szerző a palóc-ságnál végzett konkrét vizsgálatait is felhossa példaként. Nagyon hasznos fejezete a könyvnek a bőrlérendszer és a betegségek összefüggéseivel foglalkozó rész, amely kimondottan orvosi gyakorlati problémákat vet fel.

A könyvet a szerző rövid, de szellemes utószava és néhány fontosabb irodalom felsorolása zárja.

A könyv nemcsak a kimondottan bőrlérendszer tanulmányozásával foglalkozó szakemberek számára fontos olvasmány, hanem azok is eredményesen használhatják, akik csupán csak érdeklődnek az ilyen kérdések iránt. Utóbbiak számára a könyv nagyon ügyes összeállítás, rövid fejezetei, olvashatósága a biztosíték arra, hogy az aránylag nem nagy terjedelmű munkát az érdeklődők végig is olvassák.

A könyv megjelenéséhez és a szerző munkájához csak gratulálni tudunk.

Kár, hogy a könyv egy aránylag ismeretlen kiadónál jelent meg, és emiatt terjesztése, beszerzése kissé nehézkes.

Dr. Farkas L. Gyula

McGEE, R. — FARROW, A.: *Test Questions for Physical Education Activities* (Human Kinetics Publishers, Champaign, IL, 1992. Paperback. 440 oldal táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 0—87322—412—4). Ára: 14.50 £)

A testnevelés és a különböző sportágak területén dolgozó tanárok, edzők számára mindig rendkívül fontos, hogy hogyan szerezzenek bizonyosságot a tanítványaik sportági—testnevelési ismereteiről, a mozgásanyag tudatoságáról, az elvégzett feladatokról és edzésmunkáról a lehető leggyorsabban és egyúttal pontosan. A könyvben tárgyalt kérdéskörök átfogó együttese ehhez nyújt segítséget. A testnevelőtanárok 15 féle tevékenységre irányulóan végezhetőek el az ellenőrző feladatokat, és értékelhetik ki azokat igen könnyen, gyorsan. A 15 témakör, azaz sportág vagy testmozgásos tevékenység a következő: tollaslabda, kosárlabda, bowling, gyeplabda, golf, torna, raketlabda, rekreációs tánc, labdarúgás, softlabda, úszás és műugrás, tenisz, atlétika, röplabda és súlyemelés. A kérdéscsoportok a középiskolás és alsó évfolyamos főiskolás fiatalok számára készültek, viszont igen könnyen alkalmazhatók, módosíthatók egyéni programokhoz, kívánságokhoz.

A könyv több mint 4500, több válaszlehetőségű kérdést tartalmaz, megadva a helyes választ is, és közel 300 tesztet a különféle sportágakra, mozgásos tevékenységre vonatkozóan. A könyvben a tesztek kiértékeléséhez ajánlott matematikai számítási módszerek, valamint a függelékben a gyorsabb kiértékeléshez alkalmazható számítógépes programra vonatkozó ismeretek is megtalálhatók. A részletes tárgymutató a tesztgyűjtemény könnyű használhatóságát segíti elő. A könyv jelentős segítséget nyújthat a felsőoktatásban, és azon belül is elsősorban a testnevelőtanárok képzésében, illetve edzőképzésben résztvevő oktatóknak. Az ellenőrző kérdések magyar nyelvre való fordításához a szerzők írásbeli engedélyre szücséges.

Dr. Barabás Anikó

CLARKSON, P. M. — SKRINER, M. (Eds): *Science of Dance Training* (Human Kinetics Publishers, 1992. Paperback. 312 oldal táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 0—87322—423—X). Ára: 14.50 £)

E tanulmánykötet az elsők közül való, amelyek arra vállalkozott, hogy a táncedzésben elvégzett és már közreadott kutatási eredményeket áttekintse, összegezze és ugyanakkor gyakorlati iránymutatást is adjon a táncosoknak és tanáraiknak. A legfrissebb kutatási eredményeket és a legújabb elméleteket is közreadja, így e kézikönyv jelentős segédeszköz lehet a táncoktatóknak abban, hogy a tánc-edzések biztonságosak és egyben sokkal hatékonyabbak legyenek.

Az egyes fejezetek szerzői táncosok, sportorvosok, fiziológusok, testnevelés- és edzésmódszertani szakemberek. A multidiszciplináris megközelítés adja a kövv ismeretanyagát. A táncosok edzésének tudományos, orvosi, viselkedés—lélektani és pedagógiai szempontjai és a kiadók összekovácsoló munkássága révén jól érthető, könnyen kezelhető, olvasható és stílusú, magas színvonalú szakkönyvet vehetünk kézbe.

A tanulmánykötet négy részben 16 fejezetben tárgyalja a táncedzés kérdéseit. Az első rész a táncra szakosodott orvoslás és tudomány lehetőségeire és fontosságára kívánja felhívni a figyelmet. A második rész a táncedzés tudományos aspektusait veszi számba. Részletesen kitér az energiafelhasználásra, a táncos képzés alapelveire, a keringési—légzési rendszer fontosságának ismertetésére, a női balett-táncosok testösszetételének vizsgálatára és a tánc biomechanikájára. A harmadik részben a táncedzés és a táncosok orvosi szempontú vizsgálatát tekintik át, a különféle sérüléseket és megelőzésüket, kezelésüket veszik számba, majd kitérnek a menstruációs ciklus, valamint a táplálkozás kérdéseire. A táncosok edzésének lényeges része a pedagógiai és a viselkedéslélektani szempontokat is figyelembe vevő felkészülés, és természetesen a táncpedagógus személye. E kérdéskör tudományos alapjait tárgyalják a negyedik rész tanulmányai. A kötet kérdéskörében való eligazodást a tárgymutató segíti.

E könyv információi elsősorban a tánc-sportorvosok, a táncosok, tanárok, koreográfusok, táncpedagógusok és a táncosokat kezelő orvosok érdeklődésére tarthatnak számot, de a humánbiológusok is hasznos ismeretekhez juthatnak.

Dr. Barabás Anikó

GRABINER, M. D. (Ed.): *Current Issues in Biomechanics*. (Human Kinetics Publishers, Champaign, IL, 1992. 280 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 0—87322—387—X). Ára: 35.50 £)

E tanulmánykötet az emberi mozgástudományt interdiszciplináris megközelítésben tárgyalja. A könyv számos, nem hagyományos biomechanikai kutatási lehetőséget mutat be, valamint gondolatébresztő tanulmányokat közöl a sejt- és szövetbiomechanika háttérterületéről.

A könyv három fő fejezetre osztható. Az első rész a biomechanika különböző sportági alkalmazásait és a klinikai aspektusokat tárgyalja: A hosszútávfutás biomechanikája (K. R. Williams); A láb biomechanikája járás közben (M. M. Rogers); Az emberi járás klinikai esetei és a járás szimulációja (C. L. Vaughan, M. D. Sussman); A deréktáj biomechanikája. A sérülések megelőzése, a biztonságos emelés (S. McGill, R. W. Norman). A második rész témája a sejt és a szövetek biológiája, különös tekintettel a szalagok szerkezetére, működésére, a csontok dinamikai természetére és a vázrendszer mechanikájára. Részleteiben: A szalagok biomechanikája (D. Hawkins); A csontrendszer funkcionális ingerekhez való alkalmazkodása (T. S. Gros, S. D. Bain); A vázizom mechanikája és a mozgás (R. J. Gregor). A harmadik rész a neuromotoros elemek biomechanikájának kutatását tekinti át, valamint az ideg—izomrendszeri mechanizmusok mérési lehetőségeit veszi számba: Az izom akaratlagos izomerő kapacitásának neuromusculáris alapjai (R. M. Enoka, A. J. Fuglevand); A szalagok mechanoreceptorai és a térdízület működése: A neuroszensor elmélet (M. D. Grabiner).

A szerzők többsége a testnevelés vagy sport terén szerzett gyakorlati—elméleti tapasztalatokkal, tanulmányokkal rendelkezik, sportmúltja van, ugyanakkor az emberi mozgárendszer és a neuromotoros rendszer vizsgálatára terén valamennyien elmélyült biológiai és mechanikai tanulmányokat folytattak. Ez az interdiszciplináris felkészültség és tárgyalásmód a biztosítéka annak, hogy a tanulmánykötetet a klinikai és a sportbiomechanikusok is haszonnal forgathatják.

Dr. Barabás Anikó

CLARK, J.: *Full Life Fitness. A Complete Exercise Program for Mature Adults* (Human Kinetics Publishers, Champaign IL, 1992. 192 oldal ábrákkal, táblázatokkal. ISBN 0—87322—391—8. Ára: 10,50 £)

Ez a kézikönyv az idősebb felnőtteknek nyújt segítséget ahhoz, hogy élvezhessék a testmozgás, a testedzés játékos hatását, úgy, hogy elkerüljék a túlfáradást.

Szerkezetiileg három fő részre, ezen belül kilenc fejezetre tagolódik a könyv, és részletes irodalomjegyzék alapján tájékozódhat az olvasó a tudományos vizsgálatok háttéréről.

Az első részben az általános biológiai, élettani, pszichológiai ismereteket, valamint különösen az idősek testnevelésében fontos orvosi—egészségügyi és biztonságossági kérdéseket tárgyalja a szerző. A könyv második része tartalmazza a tényleges gyakorlatok anyagát négy fő csoportban: aerobik, izom kondicionálás, nyújtás—lazítás és a vízben végzett gyakorlatok. A harmadik részben a különböző gyakorlatok kiválasztásához, a gyakorlatsorok összeállításához nyújt a könyv segítséget. Külön fejezet foglalkozik a pszichológiai háttérrel, problémákkal, valamint az életmód szerepével. Hasznosan egészsíti ki a könyvet a tárgymutató. Remélhetőleg, a közeljövőben több figyelem irányul hazánkban is az egészséges élet, az egész élettartamra kiterjedő aktív életmód kialakítására.

Dr. Barabás Anikó

YASAR ISCAN, M. & HELMER, R. P. (Eds): *Forensic Analysis of the Skull* (258 oldal, ábrákkal, táblázatokkal. — Wiley—Liss Inc, Publ. New York — Chichester — Brisbane — Toronto — Singapore, 1993. ISBN 0—471—56078—2. Ára: \$ 64.95)

A jelen kötet több éves nemzetközi együttműködés eredményeként jött létre. Már 1987-ben Vancouverben az International Association of Forensic Sciences konferenciáján felvetődött az aktuális ismeretek összefoglalásának igénye, majd 1988-ban Kielben a koponya-azonosítás video superimpozíciós lehetőségeit tárgyaló konferencián rajzolódott ki a kötet körvonalai. Végül a kötet öt részre tagolódva 17 tanulmányt tartalmaz, összesen 31 szakember munkáját.

Az első, bevezető rész az emberi fej—arc együttes evolúciós, illetőleg ontogenetikai fejlődésével, valamint a fej és az arc identifikációjára alkalmazott módszerek történeti kialakulásával foglalkozik (Iscan). A koponya, azon belül az arc evolúciós fázisait és a koponya, illetve agy növekedési változásait tárgyalja y'Edynak & Iscan. A koponyafotó superimpozíciós vizsgálati módszereinek történeti áttekintését adja Grüner.

A második rész az arc morfológiáját és a fényképek útján történő összehasonlítások lehetőségeit vizsgálja. Leopold, Hammer & Greil kísérletet tesz a testalkat rekonstrukciójára az arc alapján, Iscan pedig a fotografikus összehasonlítás lehetőségeit és problémáit vizsgálja fel.

A harmadik rész a koponya elemzésével, az alapvető identifikációs módszerekkel, az életkori, nemi és rasszbeli variációkkal foglalkozik. Novotny, Iscan & Loth mindezeket az igazságügyi antropológia szempontjából, Schimmler, Helmer & Rieger pedig craniometriai adatok tükrében vizsgálja. Lambrecht, Brix & Gremmel a computer tomográfiai vizsgálati módszer alkalmazási lehetőségeit tárgyalja.

A negyedik rész a koponya—fénykép superimpozíciós vizsgálatokat foglalja össze. Chandra Sekharan e kérdés pozíció-problémáit, Lan & Cai pedig a fényképezés számos technikai részletét világítja meg. Pesce Delfino, Vacca, Potente, Lettini & Colonna bemutatják "Shape Analytic Morphometry" néven leírt módszerüket, amely egy computerre orientált video-superimpozíciós technika. Seta & Yoshino egy precíz vizsgálati módszert konstruált, amely a fotografikus és a video módszert kombinálja. Cai & Lan a koponya—fénykép superimpozíció standard-jeit dolgozta ki.

Az ötödik rész az arc-rekonstrukció problémáit foglalja össze. Az arc szövetének vastagságát, az arc dimenzióinak röntgenvizsgálatát írja le Lebedinskaya, Balueva & Veselovskaya, természetesen főleg Gerasimov munkássága nyomán. Fedosyutkin & Nainys pedig a koponya morfológiája és az arc jellegei közötti kapcsolatokat elemzi. — George az arc-rekonstrukció módszertani leírását adja, főleg antropometriai alapon. Az utolsó fejezetben Helmer, Röhrich, Petersen & Möhr "kettős vakpróbával" ellenőrizték egymás arc-rekonstrukciós munkáját: 12 koponyát rekonstruáltak a szerzők közül ketten, meglehetősen jó eredménnyel.

A tanulmánykötet egyértelműen igazolja azt a nemzetközileg is tapasztalható igényt, hogy minél jobb, megbízhatóbb identifikációs módszerek álljanak a szakemberek rendelkezésére, és ennek érdekében sokan dolgoznak szerte a világban. A könyv jól összefoglalja a mai ismereteket, bemutatja az eredményeket, és nem hallgatja el a problémákat. A koponya ugyanis nem adja meg az összes információt, amelyek a lágyrészek rekonstrukciójához szükségesek, bár sok kis részletet és nuance-ot nyert belőle a szakember.

A szerzők legtöbbször nagyon világosan írta meg tanulmányát, a szerkesztők kitűnő munkát végeztek. A szép kiállítású kötet a Wiley—Liss kiadót dicséri. A kötet elfogadható ára révén talán elérhető lesz a hazai kollégák számára is.

Dr Eiben Ottó

BONJARDEM, E. — HEGG, R. V.: *Crescimento e desenvolvimento pubertário em crianças e adolescentes brasileiros* (VII. Comprimento tronco-cefálico e comprimento de membros inferiores). — Editora Brasileira de Ciências Ltda, São Paulo, 1988. 99 oldal, táblázatokkal és ábrákkal.

Az 1978-ban São Paulo Santo André negyedében végzett nagyszabású növekedésvizsgálat adatainak publikációja sorában, ebben a 7. kötetben az ülőmagasságnak és az alsó végtag hosszának, valamint a fiúk és lányok másodlagos nemi jellegeinek életkorok szerinti variációit adják közre a szerzők. A 10—19 éves iskolai tanulók (N = 6794) középértékei mind az antropometriai jellegek, mind a másodlagos nemi jellegek (a fiúknál testis-volumen, genitáliák, pubiális szőrzet; a lányoknál emlő és pubiális szőrzet) tekintetében jellemző növekedést mutattak. Mintájukat a szerzők a serdülés előrehaladása szerint praepubertális, pubertális és postpubertális csoportokra bontva is elemezték, és (5%-os szinten) szignifikáns különbségeket találtak a három alcsoport között. Ezek a különbségek mind az ülőmagasság és az alsó végtag hossza, mind pedig a vizsgált nemi jellegek esetében egyértelműen mutatták a serdülés előrehaladását.

Dr Eiben Ottó

PRADO MARTINEZ, C. — MARTINEZ MARTINEZ, R. — NIELSEN ANDERSEN, A. H.: *Estudio Bioantropologico de la Provincia de Cuenca*. — (Diputacion Provincial Cuenca, 1990. — 190 oldal táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 84—87319—52—1)

Spanyolországban az utóbbi évtizedekben végzett intenzív növekedésvizsgálatok egyik jelentős tanulmányát olvashatjuk a szerzőktől. Cuenca tartományban (a spanyol fennsík keleti régiójában) komplex humánbiológiai vizsgálatot végeztek 1986-ban 6000 személyen (7,5—17,5 éves fiúk és lányok, illetve 18—30 éves fiatal felnőttek). Adatokat gyűjtöttek táplálkozásukról, egészségügyi állapotukról, szocioökonomiai, kulturális és biodemográfiai viszonyaikról. Részletes antropometriai programot valósítottak meg, és ezt kiegészítették fiziológiai mutatók (szorítóerő, vényomás, vitális kapacitás) vizsgálatával is. Mintájukat három alcsoportra osztva is vizsgálták: Alcarria, Sierra és Cuenca, a tartomány "fővárosa" megosztásában.

A kötet első részében a hagyományos testméreteket, a második részben a testösszetétel és az érés, menarche koradatait mutatják be (a leánygyermeknél ez utóbbi $m = 12,92$ év, a fiatal felnőtt nőknél $m = 13,05$ év). Más spanyol csoportokkal összehasonlítva a vizsgált Cuenca-i populációt, a szerzők ebben a tartományban eltérő növekedési mintát észleltek: a növekedés ritmusa itt gyorsabb, mint az ország más területein.

Dr Eiben Ottó

KÖVECSESE, Z.: *Emotion Concepts.* (Springer-Verlag, New York, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, 1990. 230 oldal. ISBN 3-540-97115-7. Ára: DM 96.-)

A könyv azt kívánja bemutatni, hogy az emócióról alkotott felfogás hogyan alakult az utóbbi időben. Ennek illusztrálására áttekint a szerző több olyan tudományterületet, amely egyáltalán foglalkozik az emóciók vizsgálatával; így a legtágabban értelmezett antropológia mellett a pszichológia, a filozófia és a nyelvészet emóció-fogalmát. Összeveti és kritikailag is tárgyalja a hétköznapi életben tapasztalt emberi érzelmi megnyilvánulásokat a tudományos kutatásban meghatározott emóció-elméletekkel. A pszichológia és a filozófia határán, sok-sok példával megvilágítva, ebben a szellemben elemzi az emberi létet, az érzelmek által meghatározott szociális magatartást, a várható reakciókat stb. Mindezek vizsgálatához új methodológiát is ad: modellje nyelvészeti indíttatású.

ego

MALINA, R. M. — BOUCHARD, C.: *Growth, Maturation, and Physical Activity.* (Human Kinetics Books, Champaign, Ill. 1991. 501 oldal, sok táblázattal, ábrával. ISBN 0-87322-321-7. Ára: US \$ 52.00)

Malina és Bouchard kézikönyve alapos összefoglalását adja a növekedés és érés folyamatának, összekapcsolva azt a testnevelés és sport kérdéseivel. A könyv 26 fejezetét a szerzők hat nagyobb egységben adják közre.

A bevezető rész három fejezete jó áttekintést ad a címben megadott kérdés-komplexumról: a növekedést, a fejlődést, az érést és a fizikai aktivitás különböző formáit, a növekedésvizsgálatok fajtáit és a praenatalis növekedés kérdéseit veszik sorra.

A második részben a növekedés életkori és nemi variációit tárgyalják hét fejezetben. A növekedési minta, a testarányok változása, illetve a testalkat kifejlődése, különös tekintettel a szomatotípusra, képezi az első két fejezet anyagát. A testösszetételt ugyancsak két fejezetben tárgyalják, az egyikben az általános kérdéseket (a testösszetétel becslése, zsír- és sovány testtömeg stb.), a másikban a csontszövet szerepét a növekedésben és a testösszetételben. A következő fejezetben a növekedés során a szövetekben és szervekben bekövetkező változásokat ismertetik: izomzat, zsírszövet, valamint szív, vér és tüdő tagolásban.

A harmadik rész négy fejezetben foglalkozik a testnevelés- és sportbeli teljesítmények változásaival, amelyek nemeként az életkor előrehaladásával észlelhetők. A csecsemő- és kisgyermekkor motorikus fejlődés; az erő és a motoros teljesítmény növekedés során bekövetkező változásai; illetve az aerob és az anaerob kapacitás változása a növekedés során; e témák képezik a négy fejezet tartalmát.

A negyedik rész ugyancsak négy fejezetben foglalja össze az érésrel kapcsolatos ismereteket. Itt felvázolja a szerzők a csont-, a nemi, a szomatikus és a fogérés előrehaladását, e folyamatok egymáshoz való kapcsolatát, mindezek időbeli lezajlását. Foglalkoznak azokkal a növekedési változásokkal, amelyek az érésrel, illetve amelyek a fizikai teljesítőképességgel függenek össze.

Az ötödik részben kerül sorra a növekedést, az érést szabályozó és befolyásoló tényezők tárgyalása. Az általános és részletes genetikai bevezetés után a folyamatok endokrin szabályozásának felvázolása, majd mint az egyik legfontosabb tényező, a táplálkozás kérdése következik. Részletesen kifejtik a szerzők a fizikai aktivitás hatását (és egyéb tényezők hatását is) a növekedésre és a fejlődésre.

A hatodik rész a növekvő gyermek és a testnevelés és sport kapcsolatát elemzi, tehát mintegy az eddigiek alkalmazásával foglalkozik. Sorra veszik a szerzők a rizikófaktorokat, majd részletes antropológiai, testalkati, testösszetételbeli jellemzést adnak a fiatal sportolókról.

Ez a könyv korszerű színvonalon foglalja össze a növekedés, az érés biológiai folyamatát és a testnevelés- és sporttudomány ezzel összefüggő határterületi problémáit. Ki kell emelni a könyv kitűnő szakmai színvonalát, közérthető, egyszerű stílusát és gazdag dokumentációját. Külön említést érdemel a didaktikus felépítés. Mind maga az egész könyv, mind az egyes fejezetei a jó áttekinthetőség érdekében ügyesen tagoltak. A szerzők nagyon hasznos kézikönyvet írtak a növekedéssel, érésrel és a fizikai aktivitással, erőnléttel foglalkozó humánbiológusok és még egy sor szakterület képviselői számára. Köszönet illeti a Human Kinetics Books Kiadót a könyv elegánsan szép megjelentetéséért. Remélhetőleg a hazai szakembereknek is alkalmuk lesz e könyvet forgatni.

Dr Eiben Ottó

HERNÁNDEZ, M. — SÁNCHEZ, E. — SOBRADILLO, B. — RINCÓN, J. M.: *Skeletal Maturation and Height Prediction.* (Diaz de Santos, S. A. Madrid, 1991. 191 oldal, ábrákkal, fotókkal. ISBN 84-87189-90-1)

A humánbiológiai kutatások a második világháborút követő évektől kezdve érthetően fokozódó figyelmet szentelnek a gyermekek növekedésének, érésének. Ezen belül egyre többen foglalkoznak a skeletális életkor

becslésével. A humánbiológusok többsége a TW2 módszerrel dolgozik. A szerzők is ezen a nyomon indultak el. Gyermekgyógyászati praxisukban ugyanis gyakran vált szükségessé az érés tempójának tisztázása. Erre találták inkább alkalmasnak a "csontéletkor" meghatározását, mint egyszerűen a hossznövekedés értékét az adott életkorban.

Hernández professzor és munkatársai egy igen tekintélyes spanyol mintán (N = 5266) a skeletális érés percentiliseit, a csontéletkor standardjeit dolgozták ki, amelyek a korábbi (angliai, svéd, svájci, holland) standardekhez képest új, a Mediterráneum gyermekekori népességére érvényesek. (Ismeretes, hogy Spanyolországban a leányok érése, menarchekoruk szerint, mintegy egy évvel korábban következik be, mint például Angliában vagy Svédországban. Ezért is fontosak az új spanyolországi érési adatok.) Nagy érdeme a szerzőknek, hogy módszerük az élet első két évében is használható, amikor más módszer még nem alkalmazható.

A könyv négy részre oszlik. Az elsőben a kézcsonatok érésének atlasz-módszeres bemutatását kapjuk. A szerzők leírják módszerük alapjait, és az atlasz használatához adnak útmutatást. Ezután módszeresen bemutatják a férfi és női standardeket újszülöttkortól 18,5 éves korig. Ez a fejezet teszi ki a könyv terjedelmének túlnyomó többségét.

A második rész a TW2 kiértékelési módszer spanyol népességre standardizált változatát mutatja be az egyes csontokon.

A harmadik rész a 0–2 évesek csontérésére a szerzők által egy spanyolországi mintán (N = 1375) kidolgozott módszert (SHS method) ismerteti. E mintának közel a fele (N = 600) a Bilbao Growth Study része. A következő öt csont csoportosodási centrumát vizsgálták: a calcaneust, a cuboidot, a harmadik cuneiformist, a tibialt és a fibulát distalis epifizisét. Eredményeiket percentilis görbékben is közreadják.

Végül a felnőttkori tetmet előrejelzését érintik az utolsó fejezetben, amelyben ennek számítógépes programját is közlik.

Hernández professzor és munkatársai kitűnő könyvvel gazdagították a nemzetközi humánbiológiai irodalmat. E hasznos könyv szép kiállítása a Diaz de Santos, S. A. kiadót dicséri.

Dr Eiben Ottó

BERNHARD, W.: *Ethnische Anthropologie von Afghanistan, Pakistan und Kashmir.* (Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, New York, 1991. 282 oldal, 62 táblázattal, 14 ábrával és 10 táblával. ISBN 3–437–30656–1.)

A magyar antropológusok/humánbiológusok mindig indokolt érdeklődéssel (és valljuk meg, némi irigykedéssel) olvassák szerencsésebb és nagyobb lehetőségekkel rendelkező nyugati kollégáik olyan munkáit, amelyek más földrészek embercsoportjairól szólnak. Így vagyunk Bernhard professzor új könyvével is, amelyben három ázsiai régió populációi körében végzett vizsgálatairól számol be.

Áttekintí a földrajzi és történeti adottságokat, illetve az addig e területeken végzett antropológiai vizsgálatokat, majd leírja a kutatás lebonyolítását (a mintaválasztást, a feldolgozás módszereit stb.). Ezután az egyes populációk, illetve etnikai csoportok igen részletes leírását adja meg, mind a morfológiai jellegek (és azok clusteranalízissel történt feldolgozása), mind a szerológiai–biokémiai jellegek tekintetében. Mindezen adatok és a történeti antropológia eredményei alapján kísérletet tesz a vizsgált régiókban élő rasszok s etnikai csoportok összefoglaló bemutatására.

A könyv igen részletes dokumentációt, sok táblázatot, ábrát és fényképtáblát tartalmaz. A kitűnő szakmai anyag szép kiállításban kerül az olvasó kezébe.

Dr. Eiben Ottó

HENKE, W.: *Der stammesgeschichtliche Weg zum modernen Menschen.* Erläuterungen zu Modellen der Menschheitsentwicklung. (Institut für Anthropologie, Johannes Gutenberg-Universität, Mainz, 1991. 114 oldal, táblázatokkal, ábrákkal)

Henke professzor könyve áttekintést ad a hominid evolúció-kutatás legújabb eredményeiről, és — amint a könyv alcíme is ígéri — az emberi fejlődéstörténet modelljeit vizsgálja.

A törzsfeljődés-kutatás multidiszciplináris alapjaiból kiindulva felvázolja a primáták evolúciós trendjeit, a miocén/pliocén átmeneti formáit, az Australopithecusokat, a korai Hominidák mozaikevolúcióját. Vizsgálja a felegyenesedett tartás számos morfológiai velejáróját, ideértve a koponyakapacitás változását is. A Homo habilis és a Homo erectus után a neandervölgyiek sorsát és a modern Homohoz vezető utat, illetve az erre vonatkozó hipotéziseket tárgyalja. Összeveti (1) a modern ember származásának multiregionális modelljét (Wolpoff et al. 1984); (2) az afro-európai sapiens-hipotézist (Bräuer 1984); és (3) a recens Afrika-evolúciós modellt (Stringer és Andrews 1988). Mindezeket számos eredeti meglátással egészíti ki. A könyv ügyes glosszáriummal zárul.

A szerző ebben a kis könyvében kitűnően összefoglalta a hominid evolúciókutatás mai helyzetét.

Dr Eiben Ottó

ROCHE, A. F.: *Growth, Maturation, and Body Composition*. The Fels Longitudinal Study 1929—1991. (Cambridge Studies in Biological Anthropology sorozat 9. kötete. Cambridge University Press, Cambridge, 1992. 282 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 0-521-37449-9)

Ez a könyv a világhírű Fels Longitudinal Study összefoglalása. Közismert, hogy a Fels növekedésvizsgálat az egyik legkitűnőbb és legproduktívabb ebben a műfajban, és mind a növekedés, mind az érés, mind pedig a testösszetétel tekintetében szinte egyedülálló. Megtudhatjuk e könyvből, hogyan gyűjtötték össze több, mint 1000 személy adatait az elmúlt 60 év alatt, hogyan tesztelték a kutatás során a felmerült hipotéziseket, és hogyan jutottak egyre jobb és eredményesebb kutatási és feldolgozási módszerekhez.

A könyv hét fejezete a bevezető megjegyzések és a vizsgálat anyagának és módszerének ismertetése (ideértve a családegenetikai adatgyűjtést is) után a növekedést, az érést, a skeletalis fejlődést és a testösszetétel alakulását veszi sorra. Ez utóbbi fejezet érinti a rizikófaktorokat is.

A Fels longitudinális vizsgálatról már eddig is több, mint ezer tanulmányt publikáltak. Roche professzor könyve hangsúlyozottan ezek áttekintését adja, figyelemmel az összes lehetséges rokonterület, így az antropológia/humánbiológia, a gyermekgyógyászat, a fogászat, a táplálkozástudomány, a nőgyógyászat, a humán genetika, a gerontológia, az epidemiológia, a statisztika stb. igényére.

A könyv végén olvasható Epilógusban Roche professzor óvatosan ír a Fels Longitudinal Study jövőjéről, vajon lesz-e lehetőségük a további munkára. Szívvel kívánjuk neki és munkatársainak, hogy kapják meg a szükséges anyagi és egyéb támogatást ahhoz, hogy ez az egyedülálló humánbiológiai kutatás folytatódhassék.

Dr. Eiben Ottó

DUNNING, E. G. — MAGUIRE, J. A. — PEARTON, R. E. (Eds): *The Sport Process: A Comparative and Developmental Approach* (Human Kinetics Publishers, Champaign, IL, 1993. 321 oldal. Ára: £ 33. ISBN: 0-87322-419-1)

A Sport Process című tanulmánykötet az Egyesült Királyság Leicester és Kent egyetemének szociológus szerkesztői közössége munkásságának eredménye. Az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Németország neves kutatóinak, történészeinek, szociológusainak, társadalomtudósainak tanulmányait vetették össze, szerkesztették egy kötetbe. A sportban a bekövetkezett történelmi, fejlődéstörténelmi világméretű változásoknak egy tematikus, időrendi logikai megközelítést kapjuk. Az ókortól kezdődően a hidegháborús évek végéig tekintik át a szerzők, hogyan befolyásolta a sport fejlődését a politika, a nemek szerepe, a társadalmi osztályok, a nacionalizmus, a kapitalizmus, az emberfajta konfliktusa és nem utolsósorban a gazdasági élet.

A kötet három fő részre tagolódik. Az első rész a modern sport kialakulásának fő szemléleti irányait, perspektíváit tárgyalja, és arra figyelmeztet, hogy a folyamat ismeretéhez nem elég az adott időben és helyen történet, hanem a fejlődés és az időben bekövetkező változások számbavétele is szükséges. A második rész a modern sportoknak a világméretű elterjedését taglalja, a 18. századi Angliában kialakult kezdetektől. A szerkesztők a harmadik részben a modern sportok, sportkultúrák társadalmi rendszereiben összehasonlítására irányuló tanulmányokat tették közzé.

A tanulmánykötet érdeme, hogy az egyes fő fejezetek végén, a közreadott tanulmányoknak a szerkesztők szemléletmódját tükröző, a tárgyalat témát összefoglaló értelmezése is megtalálható. A tanulmánykötetben való eligazodást a könyv végén a gondosan összeválogatott tárgymutató segíti.

A kötet értékes tanulmányait haszonnal forgathatóan adják közre a naprakész, az 1990-es évekből sporttörténelmi, sportszociológiai ismereteket, amelyek a társadalmi jelenségekre, változásokra orientált humánbiológus számára is érdekesek.

Dr Barabás Anikó

HERNÁNDEZ, M. — ARGENTE, J. (Eds): *Human Growth. Basic and Clinical Aspects*. (International Congress Series 973. Excerpta Medica, Amsterdam, London, New York, Tokyo, 1992. 332 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. ISBN 0-444-81425-6)

Ebben a kötetben az 1991-ben Madridban rendezett, nagyon sikeres 6. Nemzetközi Auxológiái Kongresszus főreferátumait kapjuk kézhez. A rendkívül népes kongresszuson (mintegy 620 résztvevő) az auxológiának a szokásosnál szélesebb területeiről hallgathattunk előadásokat. Kiemelkedő volt a klinikai aspektusok részesedése.

A kötet 36 tanulmánya kilenc nagyobb témakör köré csoportosul: az alacsony termet kezelésének újabb lehetőségei; új technológiák az auxológiában; a porcszövet növekedésének alapvetési és klinikai aspektusai; a növekedés és a krónikus betegségek; az ökológiai környezet és a testfejlődés; táplálkozás és növekedés; növekedés és testösszetétel; a magzati fejlődés és ennek retardált formája; a pubertás fiziológiai és klinikai aspektusai.

A fejezetcímekből is látható a változatos tematika. Nagy érdeme a szerkesztőknek (Hernández professzor volt a kongresszus elnöke, Argente doktor a főtákará), hogy gyorsan, a kongresszus után alig egy évvel, a könyvet meg tudták jelentetni, mégpedig nagyon igényes, szép kivitelben.

Dr Eiben Ottó

TARTALOM — CONTENTS

Tanner, J. M.: Human Auxology. Therapy of Individuals and Monitoring of Populations	3
Eredeti közlemények — Original Papers	
Farkas, Gy. — Marcsik, A. — Oláh, S.: Történeti idők embere Szegváron. — <i>The Man of Historical Times in Szegvár</i>	7
Fráter, E.: Embertani és szerológiai vizsgálatok Budapest III. Kaszás dűlő, Raktárrét római kori népességén. — <i>Anthropological and Serological Studies on a Roman Period Population at Kaszásdűlő, Raktárrét, Budapest</i>	39
Suskovics, Cs.: Siófok—Kiliti avarkori népességének embertani vázlat. — <i>Anthropological Evaluation of the Population of Siófok—Kiliti living in the Avar Period</i>	61
Targubáné Rendes, K.: A gyenesdiási avarkori népesség paleodemográfiai vázlat. — <i>Palaodemographic Sketch of the Avar Period Population of Gyenesdiás</i>	83
Garabás, Á.: A Gyöngyöspata—Előmály avarkori népesség paleodemográfiai elemzése. — <i>Palaodemographic Evaluation of the Avar Period Population of Gyöngyöspata—Előmály</i>	89
N. Gonda, K.: Sopronkőhida IX. századi temetőjének embertani feldolgozása. — <i>Anthropological Studies on the 9th Century Population of Sopronkőhida</i>	101
Kustár, Á.: A tiszánánai honfoglaláskori temető embertani vizsgálata. — <i>Anthropological Analysis of the 10th Century Cemetery of Tiszánána</i>	119
Tánczos, N.: Embertani vizsgálatok Esztergom—Rozmár 16—17. századi népességén. — <i>Anthropological Studies on the 16—17th Century Population of Esztergom—Rozmár</i>	141
Török, K.: A genu valgum és a genu varum gyakorisága és súlyossága a Vörspapkeri temető anyagán — <i>The Prevalence and Severity of Genu Valgum and Genu Varum in the Material of the Vörs-Papkert Cemetery</i>	173
Gyenis, Gy. — H. Hidegh, A. — Sz. Pásztor, Zs.: Érd '89. Újabb adatok a magyarországi szekuláris trendről. — <i>Érd '89. New Data about the Secular Trend in Hungary</i>	181
Tóth, G.: Pszichiátriai betegek és oligophren gondozottak testalkati vizsgálata. — <i>Study of Physique in Psychiatric and Oligophrenic Patients</i>	189
Németh, Á.: Adatok élvonalbeli férfi kézilabdázók testalkatához. — <i>Data Concerning the Physique of Male Top Handball Players</i>	197
Pápai, J.: Jászági 7—14 éves gyermekek növekedése, testi fejlődése és fizikai teljesítménye. — <i>Growth, Development and Physical Performance of Jászág Children Aged 7—14</i>	207
Makkay, J.: Embertannal kapcsolatos adatok a "kettős honfoglalás" vitájához. — <i>Remarks to the Discussion Concerning the Role of the Anthropology in the Investigation of the Hypothesis about the Dual Hungarian Conquest</i>	213
Tudománytörténet	
Farkas, Gy.: Fodor József tevékenysége embertani szempontból. — <i>József Fodor's Activity from the Point of View of Physical Anthropology</i>	221
Buday, J.: Szondi Lipót humánbiológiai munkássága. Adatok a magyar embertani kutatások történetéhez. — <i>Human Biological Activity of Lipót Szondi. Data to the History of Hungarian Anthropological Research</i>	225
Hírek — News	235
Könyvismertetések — Book Reviews	239

6. A táblázatok címeit, az ábraalírásokat, a táblák címeit és azok minden szöveges részét két példányban külön is mellékelni kell a kéziratához az idegen nyelvű fordításhoz.

7. A tanulmányok statisztikai feldolgozásánál alkalmazott matematikai képletek jelöléseinek pontos magyarázatát meg kell adnia a szerzőnek. Ugyanez vonatkozik görög betűs vagy egyéb speciális jelölésekre is. Általában a *Biometriai Értelmező Szótár* (Szerk.: Jánossy A. — Muraközy T. — Aradszky G. — Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1966.) előírásait, jelöléseit célszerű követni.

8. A tanulmányok tagolásában az alábbi beosztási elvek követését tartjuk kívánatosnak: 1. Bevezetés (a probléma felvetése, mai állása). 2. Anyag és módszer. 3. A vizsgálat, kutatás eredményei és azok (összehasonlító) értékelése. 4. Összefoglalás.

9. A tanulmány, közlemény végén irodalomjegyzéket kell megadni, de csak azok a művek idézhetők, amelyeknek adatait vagy megállapításait a szerző tanulmányában valóban felhasználta, akár a szöveges részben, akár a táblázatok vagy ábrák elkészítésénél. Az irodalomjegyzéket a szerzők nevének "abc" sorrendjében kell összeállítani. A szövegben a szerző neve után (zárójelben) tett évszámmal utalunk a megfelelő irodalomra.

A folyóiratok címeinek rövidítésére a szakirodalomban kialakult és elfogadott rövidítéseket alkalmazzunk.

Az irodalomjegyzék összeállításához az alábbi példák szolgálnak útmutatásul:

*Folyóiratcikkek*nél a szerző(k) vezetékneve, rövidített utóneve, a megjelenési év zárójelben, kettőspont, a közlemény címe, a folyóirat hivatalos rövidítése, a kötetszám arab számmal, aláhúzva, pontosvessző, oldal-szám, például:

BARTUCZ, L. (1961): Die internationale Bedeutung der ungarischen Anthropologie. — *Anthrop. Közl.* 5: 5—18.

Könyveknél a szerző(k) neve, a kiadási év zárójelben, kettőspont, a könyv címe, a kiadó neve, a kiadás helye, például:

BARTUCZ L. (1966): *A praehistorikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírletelek* (Palaeopathologia III. kötet). Országos Orvostörténeti Könyvtár és Medicina Kiadó, Budapest.

*Másodidézetek*nél — ha azok el nem kerülhetők — az idézett szerző neve után *cit.* szócskát írunk, és a fenti módon idézzük a könyvet vagy a folyóiratcikket, illetve *in* szócskát írunk, ha tanulmánykötetben megjelent cikket idézünk.

Ha egy szerzőnek ugyanabból az évből több tanulmányát idézzük, akkor az évszám mellé írt *a, b, c* betűkkel különböztetjük meg őket.

10. A szerzők a nyomdai tipografizálásra vonatkozó kívánásaikat a kézirat másodpéldányán jelölhetik be ceruzával, a nyomdai előírásoknak megfelelően.

Kérjük a szerzőinket, hogy a fenti alaki előírásokat — a tanulmányok gyorsabb megjelenése érdekében is — tartsák meg. Az előírásoktól eltérő kéziratokat a szerkesztőbizottság nem fogad el.

A kéziratokat a szerkesztő címére kell beküldeni, aki a tanulmány beérkezését visszaigazolja. A közlésről — a lektori vélemények alapján — a szerkesztőbizottság dönt. Erről értesítik a szerzőt.

A közlésre kerülő dolgozatok korrektúráját az ábralevonatokkal együtt megküldjük a szerzőknek. A javított korrektúráat az esetenként megadott határidőig kérjük vissza. A megadott időpontig vissza nem juttatott dolgozatot kénytelenek vagyunk kihagyni a készülő számból.

A szerzőknek honorárium fejében 50 darab különlenyomatot adunk. Ennek előfeltétele, hogy a szerző a kéziratral együtt pontos címét (irányítószámmal) is bejelentsa a szerkesztőnél.

A szerkesztőbizottság tagjai: DR. EIBEN OTTÓ (szerkesztő), DR. ÉRY KINGA, DR. FARKAS GYULA, DR. GYENIS GYULA, DR. HORVÁTH LÁSZLÓ, DR. PAP ILDIKÓ, DR. PAP MIKLÓS és DR. SUSA ÉVA.

A szerkesztő címe: DR. EIBEN OTTÓ, 1088 Budapest, Puskin u. 3. ELTE Embertani Tanszéke. Telefon/Fax: 266-7857.

A kiadvány előfizethető és példányonként megvásárolható:

a Magyar Biológiai Társaságnál 1027 Budapest, Fő utca 68. Telefon: (36-1) 201-6484

Külföldről megrendelhető ugyanott, pénzáttalás a Magyar Hitelbanknál,

Budapesten vezetett számlaszámra történhet.

US Dollár-átutalás a 401-5356-941-41 számlára, SFr átutalás a 402-5356-941-41 számlára

Bolti vásárlás: az Akadémiai Kiadó STÚDIUM (1368 Budapest, Váci u. 22., tel.: 118-5881)

és MAGISZTER (1052 Budapest, Városház utca 1., tel.: 138-2440) könyvesboltjaiban

Előfizetési díj egy évre: 250,- Ft

